SODBA SODIŠČA (veliki senat)
z dne 18. julija 2007*

V zadevi C-119/05,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Consiglio di Stato (Italija) z odločbo z dne 22. oktobra 2004, ki je prispela na Sodišče 14. marca 2005, v postopku

Ministero dell'Industria, del Commercio e dell'Artigianato

proti

Lucchini SpA, prej Lucchini Siderurgica SpA,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi V. Skouris, predsednik, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas in K. Lenaerts, predsedniki senatov, J. N. Cunha Rodrigues, sodnik, R. Silva de Lapuerta, sodnica, K. Schiemann (poročevalec), J. Makarczyk, G. Arestis, A. Borg Barthet, M. Ilešič in J. Malenovský, sodniki,

* Jezik postopka: italijanščina.

generalni pravobranilec: L. A. Geelhoed,
sodna tajnica: M. Ferreira, glavna administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 6. junija 2006,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za Lucchini SpA, prej Lucchini Siderurgica SpA, F. Lemme, odvetnik, nato G. Lemme in A. Anselmo, odvetnika,

— za češko vlado T. Boček, zastopnik,

— za italijansko vlado I. M. Braguglia, zastopnik, skupaj s P. Gentilijem, avvocato dello Stato,

— za nizozemsko vlado H. G. Sevenster, M. de Grave in C. ten Dam, zastopniki,

— za Komisijo Evropskih skupnosti V. Di Bucci in E. Righini, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 14. septembra 2006

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na načela prava Skupnosti, ki se uporabijo za preklic nacionalnega akta, sprejetega na podlagi pravnomočne nacionalne sodne odločbe, s katerim se dodelijo državne pomoči, ki niso združljive s pravom Skupnosti.

2 Ta predlog je bil predložen v okviru tožbe, ki jo je vložila družba italijanskega prava Lucchini SpA (prej Siderpotenza SpA, nato Lucchini Siderurgica SpA, v nadaljevanju: družba Lucchini) zoper odločbo Ministero dell'Industria, del Commercio e dell'Artigianato (ministrstvo za industrijo, trgovino in obrt, v nadaljevanju: MITO), s katero je bilo odrejeno vračilo državne pomoči. MITO je naslednik drugih organov, ki so pred tem upravljali z državnimi pomočmi v južni Italiji (v nadaljevanju skupaj: pristojni organi).

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

3 Člen 4(c) Pogodbe ESPJ državam članicam prepoveduje, da odobrijo subvencije ali pomoči v kakršni koli obliki v premogovniškem in jeklarskem sektorju.

4 Od leta 1980 je bila na podlagi člena 95, prvi in drugi odstavek, Pogodbe ESPJ, glede na vse hujšo in splošno krizo v jeklarskem sektorju v Evropi sprejeta vrsta ukrepov za določitev odstopanj od te absolutne in nepogojne prepovedi.

5 Zlasti z Odločbo Komisije št. 2320/81/ESPJ z dne 7. avgusta 1981 o določitvi pravil Skupnosti za pomoč jeklarski industriji (UL L 228, str. 14, v nadaljevanju: druga pravila) so bila postavljena druga pravila za državne pomoči jeklarski industriji. Namen teh pravil je bil omogočiti dodelitev pomoči, namenjenih za sanacijo jeklarskih podjetij in omejitev zmogljivosti proizvodnje na predvidljivo raven povpraševanja z določitvijo progresivne ukinitve pomoči v vnaprej določenih rokih, tako glede obveščanja Komisije o njih (do 30. septembra 1982) in njihove odobritve (do 1. julija 1983) kot njihovega izplačila (do 31. decembra 1984). Ti roki so bili z Odločbo Komisije št. 1018/85/ESPJ z dne 19. aprila 1985, s katero je bila spremenjena Odločba št. 2320/81 (UL L 110, str. 5) podaljšani, in sicer glede obveščanja do 31. maja 1985, glede odobritve do 1. avgusta 1985 in glede izplačila do 31. decembra 1985.

6 Druga pravila so predvidevala obvezen postopek odobritve vseh predvidenih pomoči s strani Komisije. Njihov člen 8 je posebej določal:

„Komisija mora biti obveščena o vseh načrtih za dodelitev ali spremembo pomoči dovolj zgodaj, da lahko predloži pripombe [...]. Zadevna država članica lahko izvaja načrtovane ukrepe samo z odobritvijo Komisije in v skladu s pogoji, ki jih ta določi."

7 Odločba Komisije št. 3484/ESPJ z dne 27. novembra 1985 o določitvi pravil Skupnosti za pomoči jeklarski industriji (UL L 340, str. 1, v nadaljevanju: tretja pravila) je nadomestila druga pravila in določila tretja pravila za državne pomoči jeklarski industriji, katerih namen je bil za obdobje med 1. januarjem 1986 in 31. decembrom 1988 omogočiti novo, bolj omejeno odstopanje, določeno v členu 4(c) Pogodbe ESPJ.

8 V skladu s členom 3 tretjih pravil je Komisija lahko splošne pomoči med drugim odobrila za prilagoditev naprav novim predpisom na področju varstva okolja. Znesek teh pomoči ni smel presegati 15 % neto ekvivalenta subvencije za investicijske stroške.

9 Člen 1(3) tretjih pravil je določal, da se pomoči lahko izvršijo samo v skladu s postopki iz člena 6, pri čemer po 31. decembru 1988 ne morejo biti podlaga za nobeno izplačilo.

10 Člen 6(1), (2) in (4) tretjih pravil je določal:

„1. Komisija je obveščena o vseh načrtih za dodelitev ali spremembo pomoči [...] dovolj zgodaj, da lahko predloži pripombe. Pod enakimi pogoji je obveščena o načrtih za uporabo programov pomoči v jeklarskem sektorju, v zvezi s katerimi se je že opredelila na podlagi določb Pogodbe EGS. Načrtovane pomoči iz tega člena je treba Komisiji priglasiti najpozneje do 30. junija 1988.

2. Komisija je obveščena dovolj zgodaj, da lahko predloži pripombe, in najpozneje do 30. junija 1988, o vseh načrtih finančnih ukrepov (pridobitve deležev, kapitalske dotacije ali podobni ukrepi) držav članic, lokalnih skupnosti ali organov, ki v ta namen uporabijo državna sredstva v korist jeklarskih podjetij.

Komisija ugotovi, ali ti ukrepi vsebujejo elemente pomoči [...] in po potrebi oceni njihovo združljivost z določbami členov od 2 do 5.

[...]

4. Če Komisija po tem, ko je zainteresirane stranke pozvala, naj predložijo svoje pripombe, ugotovi, da pomoč ni združljiva z določbami te odločbe, o svoji odločitvi obvesti zadevno državo članico. Komisija sprejme tako odločbo najpozneje tri mesece po prejemu informacij, potrebnih za oceno zadevne pomoči. Določbe člena 88 Pogodbe ESPJ se uporabljajo, če država članica ne ravna v skladu z navedeno odločbo. Zadevna država članica lahko izvaja načrtovane ukrepe iz odstavkov 1 in 2 samo z odobritvijo Komisije in v skladu s pogoji, ki jih ta določi."

11 Tretja pravila so bila s 1. januarjem 1989 nadomeščena s četrtimi pravili, ki so se uporabljala do 31. decembra 1991, določenimi z Odločbo Komisije št. 322/89/ESPJ z dne 1. februarja 1989 o določitvi pravil Skupnosti za pomoči jeklarski industriji (UL L 38, str. 8), ki je med drugim ponovila člen 3 tretjih pravil.

12 Ko je Pogodba ESPJ s 23. julijem 2002 prenehala veljati, se ureditev iz Pogodbe ES prav tako uporablja za državne pomoči v jeklarskem sektorju.

Nacionalna ureditev

13 Zakon št. 183 z dne 2. maja 1976 o izrednih ukrepih v južni Italiji (legge n° 183/1976 sulla disciplina dell'intervento straordinario nel Mezzogiorno) (GURI št. 121 z dne 8. maja 1976, v nadaljevanju: zakon št. 183/1976) med drugim predvideva možnost odobritve tako neposredne finančne pomoči kot tudi subvencioniranje obresti do 30 % zneska naložb za izvedbo industrijskih načrtov v južni Italiji.

14 Člen 2909 italijanskega civilnega zakonika (codice civile), naslovljen „Pravnomočnost", določa:

„Stranke, njihovi dediči ali pravni nasledniki so vezani na vsebino pravnomočne sodbe."

15 Predložitveno sodišče meni, da se ta določba ne nanaša zgolj na tožbene razloge, ki so se uveljavljali v prej končanem postopku, temveč tudi na razloge, ki bi se lahko uveljavljali.

16 Določba na postopkovni ravni izključuje vsako možnost, da se sodišču predložijo spori, o katerih je drugo sodišče že dokončno odločilo.

Spor o glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

Prošnja za pomoč družbe Lucchini

17 Družba Lucchini je 6. novembra 1985 pri pristojnih organih vložila prošnjo za pomoč za posodobitev nekaterih jeklarskih obratov na podlagi zakona št. 183/1976. Za skupno naložbo v višini 2550 milijonov ITL je družba Lucchini zaprosila za državno subvencijo v višini 765 milijonov ITL (kar je 30 % investicijskih stroškov) in subvencionirane obresti pri posojilu 1020 milijonov ITL. Kreditna institucija, zadolžena za preučitev prošnje za posojilo, je odobrila posojilo v zaprošenem znesku za 10 let po subvencionirani obrestni meri 4,25 %.

18 Pristojni organi so z dopisom z dne 20. aprila 1988 v skladu s členom 6(1) tretjih pravil Komisiji priglasili načrt pomoči družbi Lucchini. V skladu s priglasitvijo je bil cilj te pomoči naložba za izboljšanje varstva okolja. Vrednost subvencioniranih obresti na posojilo 1020 milijonov ITL je bila 367 milijonov ITL.

19 Komisija je z dopisom z dne 22. junija 1988 zaprosila za dopolnilne informacije v zvezi z naravo naložbe, za katero se pridobi navedena pomoč, in natančnimi pogoji (stopnja in trajanje) zaprošenega posojila. V tem dopisu je poleg tega zahtevala, da pristojni organi navedejo, ali so bile pomoči odobrene na podlagi splošne ureditve za varstvo okolja, da bi omogočili prilagoditev obratov novim predpisom na tem področju, in da navedejo zadevne predpise. Pristojni organi na ta dopis niso odgovorili.

20 Pristojni organi so 16. novembra 1988, ob bližajočem se izteku roka 31. decembra 1988, določenega s tretjimi pravili za dodelitev pomoči odločili, da družbi Lucchini začasno odobrijo kapital v višini 382.500.000 ITL, kar je 15 % zneska naložb (namesto 30 %, ki jih je predvideval zakon št. 183/1976), ki se, kot je bilo zahtevano s tretjimi pravili, izplača pred 31. decembrom 1988. Po drugi strani pa je bilo subvencioniranje obresti zavrnjeno, saj bi s tem skupni znesek odobrenih pomoči presegel mejo 15 %, ki so jo določala navedena pravila. V skladu s členom 6 tretjih pravil je bil pogoj za sprejetje končnega ukrepa dodelitve pomoči odobritev Komisije, tako da pristojni organi niso izvedli nobenega plačila.

21 Komisija, ki zaradi pomanjkanja pojasnil s strani pristojnih organov ni mogla takoj oceniti združljivosti predvidenih pomoči s skupnim trgom, je proti njim uvedla postopek, določen v členu 6(4) tretjih pravil, in jih o tem obvestila z dopisom z dne 13. januarja 1989. Sporočilo o tem postopku je bilo objavljeno v *Uradnem listu Evropskih skupnosti* z dne 23. marca 1990 (UL C 73, str. 5).

22 Pristojni organi so s teleksom z dne 9. avgusta 1989 predložili dodatne podrobnosti v zvezi z zadevnimi pomočmi. Komisija je z dopisom z dne 18. oktobra 1989 te organe obvestila, da njihov odgovor ni zadovoljiv, ker so nekatere podrobnosti še vedno manjkale. Komisija je med drugim navedla, da bo, če v petnajstih delovnih dneh ne prejme ustreznega odgovora, imela pravico sprejeti dokončno odločbo samo na podlagi informacij, ki jih ima na voljo. Na ta dopis ni dobila odgovora.

Odločba Komisije 90/555/ESPJ

23 Komisija je z Odločbo 90/555/ESPJ z dne 20. junija 1990 o pomočeh, ki jih italijanski organi načrtujejo za jeklarni Tirreno in Siderpotenza [Lucchini]

(N195/88 – N200/88, UL L 314, str. 17) vse predvidene pomoči družbi Lucchini razglasila za nezdružljive s skupnim trgom, ker je menila, da družba Lucchini ni dokazala, da so izpolnjeni pogoji, potrebni za odstopanje, določeno v členu 3 tretjih pravil.

24 Italijanskim organom je bila odločba, objavljena v *Uradnem listu Evropskih skupnosti* 14. novembra 1990, vročena 20. julija 1990. Družba Lucchini te odločbe ni izpodbijala v roku enega meseca, določenem v členu 33(3) Pogodbe ESPJ.

Postopek pred civilnim sodiščem

25 Ker ji pomoč ni bila izplačana, je družba Lucchini pred izdajo Odločbe 90/555 6. aprila 1989 pri Tribunale civile e penale di Roma zoper pristojne organe vložila tožbo zaradi ugotovitve pravice do izplačila celotne pomoči, za katero je zaprosila (namreč subvencij v znesku 765 milijonov ITL in subvencioniranih obresti v vrednosti 367 milijonov ITL).

26 Tribunale civile e penale di Roma je s sodbo z dne 24. julija 1991, potem ko je bila Odločba 90/555 izdana, razsodilo, da ima družba Lucchini pravico do zadevne pomoči in je pristojnim organom naložilo izplačilo zahtevanih zneskov. Ta sodba je v celoti temeljila na zakonu št. 183/1976. Stranki se pred Tribunale civile e penale di Roma nista sklicevali ne na Pogodbo ESPJ ne na tretja ali četrta pravila ali Odločbo 90/555 niti se sodišče nanje ni sklicevalo po uradni dolžnosti. Pristojni organi so se sklicevali na druga pravila, vendar jih je sodišče zavrnilo, ker v času dejanskega stanja niso več veljala.

27 Pristojni organi so zoper to sodbo vložili pritožbo na Corte d'appello di Roma. Izpodbijali so pristojnost civilnih sodišč in zatrjevali, da niso dolžni izplačati pomoči ter, podredno, da naj bi na podlagi člena 3 tretjih pravil višina take obveznosti bila omejena na 15 % od investicij, kar so zatrjevali prvič.

28 Corte d'appello di Roma je s sodbo z dne 6. maja 1994 to pritožbo zavrnilo in potrdilo sodbo Tribunale civile e penale di Roma.

29 Avvocatura Generale dello Stato je z dopisom z dne 19. januarja 1995 analizirala sodbo Corte d'appello di Roma in ugotovila, da je ta obrazložena in pravilna. Pristojni organi zato niso vložili zahteve za varstvo zakonitosti. Ker zadevna sodba ni bila izpodbijana, je 28. februarja 1995 postala pravnomočna.

30 Ker pomoč ni bila izplačana, je predsednik Tribunale civile e penale di Roma 20. novembra 1995, potem ko je družba Lucchini vložila tožbo, pristojnim organom odredil, da družbi Lucchini plačajo dolgovane zneske. Ta plačilni nalog je bil razglašen za začasno izvršljivega in družba Lucchini je februarja 1996 zaradi neizvršitve plačilnega naloga z rubežem pridobila določena sredstva MITO, med drugim službena vozila.

31 Zaradi izvršitve sodbe Corte d'appello di Roma je bila zato na podlagi dekreta generalnega direktorja MITO št. 17975 z dne 8. marca 1996 družbi Lucchini odobrena finančna pomoč v višini 765 milijonov ITL in pomoč 367 milijonov ITL v obliki subvencioniranih obresti. Ta dekret je določal, da bodo te pomoči zlasti „v primeru negativne odločbe Skupnosti glede veljavnosti dodelitve ali izplačila

navedenih pomoči" v celoti ali deloma preklicane. Zadevne pomoči v znesku 1132 milijonov ITL so bile izplačane 22. marca 1996, zakonite obresti k temu znesku v višini 601,375 milijonov ITL pa 16. aprila 1996.

Korespondenca med Komisijo in italijanskimi organi

32 Komisija je z dopisom z dne 15. julija 1996, ki ga je poslala italijanskim organom, ugotovila, da so kljub Odločbi 90/555:

„[...] [pristojni] organi po izdaji sodbe [Corte d'appello di Roma] z dne 6. maja 1994, s katero je bilo, ob neupoštevanju najbolj temeljnih načel prava Skupnosti, ugotovljeno, da ima [družba Lucchini] pravico do pomoči, ki jih je Komisija že razglasila za nezdružljive, in potem, ko so ocenili, da ni smotrno vlagati zahteve za varstvo zakonitosti, aprila istega leta dodelili zgoraj navedene pomoči, ki so nezdružljive s skupnim trgom."

33 Pristojni organi so odgovorili z dopisom z dne 26. julija 1996 in poudarili, da so bile pomoči odobrene s „pridržkom pravice do izterjave vračila".

34 Komisija je z dopisom št. 5259 z dne 16. septembra 1996 izrazila mnenje, da so pristojni organi s tem, da so družbi Lucchini izplačali pomoči, ki so z Odločbo 90/555 že bile razglašene za nezdružljive s skupnim trgom, kršili pravo Skupnosti, ter te organe pozvala, da izterjajo zadevne pomoči v roku petnajstih dni in jo v roku enega meseca obvestijo o konkretnih ukrepih, ki so jih sprejeli zaradi uskladitve s to odločbo. Če bi se navedeni organi tej odredbi izmikali, bi Komisija začela postopek

za ugotovitev neizpolnitve obveznosti na podlagi člena 88 Pogodbe ESPJ in bi pristojne organe pozvala, da v roku desetih delovnih dni predložijo morebitne nove pripombe na podlagi člena 88(1) Pogodbe ESPJ.

Preklic pomoči

35 MITO je z dekretom št. 20357 z dne 20. septembra 1996 preklicalo dekret št. 17975 z dne 8. marca 1996 in odredilo, da družba Lucchini vrne znesek 1132 milijonov ITL, povečan za obresti, izračunane po referenčni obrestni meri, in sicer znesek 601,375 milijonov ITL, upoštevajoč monetarno inflacijo.

Postopek pred predložitvenim sodiščem

36 Družba Lucchini je s tožbo z dne 16. novembra 1996 pred Tribunale amministrativo regionale del Lazio izpodbijala dekret št. 20357. To sodišče je s sodbo z dne 1. aprila 1999 tožbi družbe Lucchini ugodilo in ugotovilo, da so bile v obravnavanem primeru posebne pravice javne uprave, da svoje akte zaradi nezakonitosti ali neutemeljenosti razveljavi, omejene s pravnomočno sodbo Corte d'appello di Roma, s katero je bila ugotovljena pravica do dodelitve pomoči.

37 L'Avvocatura Generale dello Stato se je 2. novembra 1999 v imenu MITO pritožila pred Consiglio di Stato, sklicujoč se zlasti na to, da mora imeti pravo Skupnosti, ki je takoj uporabljivo in ki vključuje tako tretja pravila kot Odločbo 90/555, primat nad pravnomočno sodbo Corte d'appello di Roma.

38 Consiglio di Stato je ugotovilo navzkrižje med to sodbo in Odločbo 90/555.

39 Consiglio di Stato meni, da je očitno, da bi se pristojni organi v sporu, ki ga je reševalo Corte d'appello di Roma in v okviru katerega se je med drugim razpravljalo o tem, ali je neizplačevanje pomoči, zato ker mora njeno dodelitev odobriti Komisija, zakonito, lahko in morali pravočasno sklicevati na Odločbo 90/555. Ker pristojni organi niso izpodbijali sodbe Corte d'appello di Roma, ni dvoma, da je ta sodba postala pravnomočna in da se ta pravnomočnost razteza na vprašanje združljivosti pomoči s pravom Skupnosti, vsaj glede skupnostnih odločb, izdanih pred razglasitvijo sodbe. Načeloma se je torej zoper Odločbo 90/555, ki je bila sprejeta pred zaključkom spora, prav tako mogoče sklicevati na pravnomočnost.

40 V teh okoliščinah je Consiglio di Stato prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

„1. Ali je na podlagi načela primarnosti prava Skupnosti, ki se neposredno uporablja in ki ga v obravnavanem primeru sestavljajo [tretja pravila], Odločba [90/555] [...] in [dopis] št. 5259 [...], ki italijanski vladi odreja vračilo pomoči, akti, na podlagi katerih je bila sprejeta odločba o vračilu, ki jo izpodbija ta tožba (tj. dekret št. 20357 [...]), pravno mogoče in utemeljeno, da nacionalna uprava zahteva vračilo pomoči od zasebnega prejemnika, čeprav je bila sprejeta pravnomočna civilnopravna sodba, ki potrjuje brezpogojno obveznost plačila zadevne pomoči?

2. Ali pa je ob upoštevanju priznanega načela, v skladu s katerim odločbo o vračilu pomoči ureja pravo Skupnosti, vendar pa njeno izvršitev in ustrezen postopek vračila, zato ker v zvezi s tem ni predpisov Skupnosti ureja nacionalno pravo (sodba z dne 21. septembra 1983 v zadevi Deutsche Milchkontor [in drugi], od 205/82 do 215/82, Recueil, str. 2633), postopek vračila pravno nemogoč zaradi konkretne pravnomočne (člen 2909 civilnega zakonika) sodne odločbe, ki je bila izdana v sodnem sporu med upravnim organom in posamezikom in ki upravo zavezuje?"

Pristojnost Sodišča

41 Uvodoma je treba opozoriti, da Sodišče ostaja pristojno za odločanje o vprašanjih za predhodno odločanje glede razlage in uporabe Pogodbe ESPJ in aktov, sprejetih na njeni podlagi, ne glede na to, ali so mu vprašanja postavljena po prenehanju veljavnosti Pogodbe ESPJ. Čeprav člena 41 te pogodbe v teh okoliščinah ni več mogoče uporabljati kot podlago za pristojnost Sodišča, bi bilo v nasprotju z namenom in medsebojno povezanostjo pogodb ter nezdružljivo s kontinuiteto pravnega reda Skupnosti, če Sodišče ne bi moglo zagotoviti enotne razlage določb Pogodbe ESPJ, ki učinkujejo tudi po prenehanju veljavnosti slednje (v tem smislu glej sodbo z dne 22. februarja 1990 v zadevi Busseni, C-221/88, Recueil, str. I-495, točka 16). V tem pogledu nobena od strank, ki je predložila pripombe, ni izpodbijala pristojnosti Sodišča.

42 Družba Lucchini zaradi drugih razlogov vseeno izpodbija dopustnost predloga za sprejetje predhodne odločbe. Ugovori za nesprejetje, na katere se sklicuje, temeljijo na neobstoju pravila Skupnosti za razlago, na nepristojnosti Sodišča, da razlaga sodbo nacionalnega sodišča ali člen 2909 italijanskega civilnega zakonika, in na dejstvu, da sta vprašanji hipotetične narave.

43 V tem oziru je treba opozoriti, da v okviru postopka, določenega v členu 234 ES, ki temelji na jasni ločitvi nalog med nacionalnimi sodišči in Sodiščem, presoja zadevnih dejstev spada v pristojnost nacionalnega sodnika. Le nacionalni sodnik, ki odloča o sporu in ki mora prevzeti odgovornost za sodno odločitev, presodi, z ozirom na posebnosti zadeve, tako potrebo po izdaji predhodne odločbe, da bi lahko izdal sodbo, kot tudi ustreznost vprašanj, ki jih predlaga Sodišču. Zato ker se predloženi vprašanji nanašata na razlago prava Skupnosti, je Sodišče v načelu dolžno odločati (glej zlasti sodbe z dne 25. februarja 2003 v zadevi IKA, C-326/00, Recueil, str. I-1703, točka 27; z dne 12. aprila 2005 v zadevi Keller, C-145/03, ZOdl., str. I-2529, točka 33, in z dne 22. junija 2006 v zadevi Conseil général de la Vienne, C-419/04, ZOdl., str. I-5645, točka 19).

44 Vendar je Sodišče prav tako odločilo, da mora v izjemnih okoliščinah pri preverjanju svoje pristojnosti preizkusiti okoliščine, v katerih mu je nacionalno sodišče zadevo predložilo (v tem smislu glej sodbo z dne 16. decembra 1981 v zadevi Foglia, 244/80, Recueil, str. 3045, točka 21). Sprejetje predhodne odločbe o vprašanju, ki ga postavi nacionalno sodišče, je mogoče zavrniti le, kadar je očitno, da zahtevana razlaga prava Skupnosti nima nikakršne zveze z dejanskim stanjem ali predmetom spora v glavni stvari, kadar gre za hipotetičen problem oziroma kadar Sodišče nima na voljo potrebnih dejanskih in pravnih elementov, da bi lahko koristno odgovorilo na postavljena vprašanja (glej zlasti sodbi z dne 13. marca 2001 v zadevi PreussenElektra, C-379/98, Recueil, str. I-2099, točka 39, in z dne 22. januarja 2002 v zadevi Canal Satélite Digital, C-390/99, Recueil, str. I-607, točka 19, in zgoraj navedeno sodbo v zadevi Conseil général de la Vienne, točka 20).

45 Treba je ugotoviti, da v obravnavanem primeru ni tako.

46 Jasno je namreč, da se ta predlog za sprejetje predhodne odločbe nanaša na pravila prava Skupnosti. Sodišču v obravnavanem primeru ni predlagano, naj razlaga

nacionalno pravo ali sodbo nacionalnega sodišča, ampak naj pojasni, koliko so nacionalna sodišča na podlagi prava Skupnosti zavezana, da odstopijo od uporabe nacionalnega prava. Postavljeni vprašanji imata zato zvezo s predmetom spora v glavni stvari, kot ga je opredelilo predložitveno sodišče, in odgovor na postavljeni vprašanji lahko koristi temu sodišču pri odločanju o razveljavitvi ukrepov za vračilo spornih pomoči.

47 Sodišče je torej pristojno, da odloča o tem predlogu za sprejetje predhodne odločbe.

Vprašanji za predhodno odločanje

48 Predložitveno sodišče z vprašanjema, ki ju je treba obravnavati skupaj, v bistvu sprašuje, ali pravo Skupnosti nasprotuje uporabi določbe nacionalnega prava, ki uzakonja načelo pravnomočnosti, kot je člen 2909 italijanskega civilnega zakonika, če njena uporaba onemogoča izterjavo državne pomoči, dodelitev katere pomeni kršitev prava Skupnosti in katere nezdružljivost s skupnim trgom je bila ugotovljena z dokončno odločbo Komisije.

49 V tem kontekstu je treba uvodoma opozoriti, da so v pravnem redu Skupnosti pristojnosti nacionalnih sodišč omejene tako na področju državnih pomoči kot glede razveljavitve aktov Skupnosti.

Pristojnosti nacionalnih sodišč glede državnih pomoči

50 Pred nacionalna sodišča so glede državnih pomoči lahko predloženi spori, v katerih so dolžna razlagati in uporabljati pojem pomoči, določen v členu 87(1) ES, zlasti zato, da bi ugotovila, ali bi državni ukrep, sprejet ob neupoštevanju postopka predhodnega nadzora, določenem v členu 88(3) ES, moral biti predmet takega postopka (sodbi z dne 22. marca 1977 v zadevi Steinike & Weinlig, 78/76, Recueil, str. 595, točka 14, in z dne 21. novembra 1991 v zadevi Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires in Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, C-354/90, Recueil, str. I-5505, točka 10). Nacionalno sodišče prav tako lahko razlaga pojem pomoči, določen v členih 4(c) Pogodbe ESPJ in 1 tretjih pravil, da bi ugotovilo, ali bi državni ukrep, sprejet ob neupoštevanju postopka predhodnega preizkusa, določenem v členu 6 tretjih pravil, moral biti predmet takega postopka (po analogiji glej sodbo z dne 20. septembra 2001 v zadevi Banks, C-390/98, Recueil str. I-6117, točka 71).

51 Nasprotno pa nacionalna sodišča niso pristojna, da odločajo o združljivosti državne pomoči s skupnim trgom.

52 Iz ustaljene sodne prakse namreč izhaja, da je presoja združljivosti ukrepov pomoči ali sistema pomoči s skupnim trgom v izključni pristojnosti Komisije, ki deluje pod nadzorom sodišč Skupnosti (glej zgoraj navedeni sodbi Steinike & Weinlig, točka 9, in Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires in Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, točka 14, ter sodbo z dne 11. julija 1996 v zadvei SFEI in drugi, C-39/94, Recueil, str. I-3547, točka 42).

Pristojnosti nacionalnih sodišč glede razveljavitve aktov Skupnosti

53 Čeprav nacionalna sodišča načeloma lahko preverjajo veljavnost aktov Skupnosti, kljub temu niso pristojna, da bi sama ugotavljala neveljavnost aktov institucij Skupnosti (sodba z dne 22. oktobra 1987 v zadevi Foto-Frost, 314/85, Recueil, str. 4199, točka 20). Samo Sodišče je torej pristojno za ugotovitev neveljavnosti akta Skupnosti (sodbe z dne 21. februarja 1991 v zadevi Zuckerfabrik Süderdithmarschen in Zuckerfabrik Soest, C-143/88 in C-92/89, Recueil, str. I-415, točka 17, ter z dne 10. januarja 2006 v zadevi OATA in ELFAA, C-344/04, ZOdl., str. I-403, točka 27). Ta izključna pristojnost prav tako izrecno izhaja iz člena 41 Pogodbe ESPJ.

54 Poleg tega v skladu z ustaljeno sodno prakso odločba, ki jo sprejmejo institucije Skupnosti in ki jo naslovnik ni izpodbijal v roku, določenem v členu 230, peti odstavek, ES, zanj postane dokončna (glej zlasti sodbi z dne 9. marca 1994 v zadevi TWD Textilwerke Deggendorf, C-188/92, Recueil, str. I-833, točka 13, in z dne 22. oktobra 2002 v zadevi National Farmers' Union, C-241/01, Recueil, str. I-9079, točka 34).

55 Sodišče je prav tako razsodilo, da ni mogoče, da prejemnik državne pomoči, ki je predmet odločbe Komisije, ki je naslovljena neposredno zgolj na državo članico, iz katere prihaja prejemnik, ki bi nedvomno lahko izpodbijal to odločbo in ki je zamudil prekluzivni rok, ki je v zvezi s tem določen v členu 230, peti odstavek, ES, utemeljeno izpodbija zakonitost te pomoči pred nacionalnimi sodišči v tožbi zoper ukrepe za izvedbo te odločbe, ki so jih sprejeli nacionalni organi (zgoraj navedeni sodbi TWD Textilwerke Deggendorf, točki 17 in 20, ter National Farmers' Union, točka 35). Ista načela se *mutatis mutandis* uporabljajo v okviru področja uporabe Pogodbe ESPJ.

56 Zato je treba ugotoviti, da je predložitveno sodišče pravilno ravnalo, ko je zavrnilo Sodišču postaviti vprašanje glede veljavnosti Odločbe 90/555, ki bi jo družba Lucchini lahko izpodbijala v enem mesecu od njene objave na podlagi člena 33 Pogodbe ESPJ, česar pa ni storila. Zaradi istih razlogov podrednega predloga družbe Lucchini, naj Sodišče morebiti po uradni dolžnosti preveri veljavnost te odločbe, ni mogoče sprejeti.

Pristojnost nacionalnih sodišč v zadevi v glavni stvari

57 Iz zgornjih ugotovitev izhaja, da niti Tribunale civile e penale di Roma niti Corte d'appello di Roma nista bila pristojna za odločanje o združljivosti državnih pomoči, za katere je zaprosila družba Lucchini, s skupnim trgom in da ne eno ne drugo sodišče ne bi smelo razveljaviti Odločbe 90/555, s katero je bila razglašena nezdružljivost teh pomoči z navedenim trgom.

58 V zvezi s tem je tudi mogoče ugotoviti, da se niti Corte d'appello di Roma s svojo sodbo, na pravnomočnost katere se sklicuje, niti Tribunale civile e penale di Roma s svojo razsodbo, ne izrekata izrecno o združljivosti državnih pomoči, za katere je zaprosila družba Lucchini, s pravom Skupnosti ali o veljavnosti Odločbe 90/555.

Uporaba člena 2909 italijanskega civilnega zakonika

59 Nacionalno sodišče meni, da člen 2909 italijanskega civilnega zakonika ne nasprotuje zgolj temu, da se v drugem sporu ponovno uveljavljajo tožbeni razlogi,

ki so bili že dokončno izrecno razrešeni, temveč tudi temu, da se obravnavajo vprašanja, ki bi bila lahko postavljena v okviru prejšnjega spora, pa niso bila. Taka razlaga te določbe ima lahko med drugim za posledico, da učinki odločbe nacionalnega sodišča presegajo meje pristojnosti zadevnega sodišča, določene po pravu Skupnosti. Jasno je, kot poudarja predložitveno sodišče, da bi v obravnavanem primeru uporaba tako razložene določbe onemogočila uporabo prava Skupnosti, saj bi onemogočila vračilo dodeljene državne pomoči, s tem, da bi kršila pravo Skupnosti.

60 V tem kontekstu je treba spomniti, da morajo nacionalna sodišča v največji možni meri razlagati določbe nacionalnega prava tako, da njihova uporaba prispeva k izvajanju prava Skupnosti.

61 Iz ustaljene sodne prakse prav tako izhaja, da ima nacionalno sodišče, ki v okviru svojih pristojnosti uporablja določbe prava Skupnosti, dolžnost zagotoviti popolno učinkovanje teh določb, ob tem da, če je to potrebno, odloči, da ne bo uporabilo neskladnih določb nacionalne zakonodaje (glej zlasti sodbe z dne 9. marca 1978 v zadevi Simmenthal, 106/77, Recueil, str. 629, točke od 21 do 24; z dne 8. marca 1978 v zadevi Salumificio di Cornuda, 130/78, Recueil, str. 867, točke od 23 do 27, in z dne 19. junija 1990 v zadevi Factortame in drugi, C-213/89, Recueil, str. I-2433, točke od 19 do 21).

62 Kot je bilo ugotovljeno v točki 52 te sodbe, je presoja združljivosti ukrepov pomoči ali sistema pomoči s skupnim trgom v izključni pristojnosti Komisije, ki deluje pod nadzorom sodišč Skupnosti. Zaradi načela primarnosti prava Skupnosti to pravilo velja v notranjem pravnem redu.

63 Zato je na postavljeni vprašanji treba odgovoriti tako, da pravo Skupnosti nasprotuje uporabi določbe nacionalnega prava, ki uzakonja načelo pravnomočnosti, kot je člen 2909 italijanskega civilnega zakonika, če njena uporaba onemogoča vračilo državne pomoči, dodelitev katere pomeni kršitev prava Skupnosti in katere nezdružljivost s skupnim trgom je bila ugotovljena z dokončno odločbo Komisije.

Stroški

64 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

Pravo Skupnosti nasprotuje uporabi določbe nacionalnega prava, ki uzakonja načelo pravnomočnosti, kot je člen 2909 italijanskega civilnega zakonika (codice civile), če njena uporaba onemogoča vračilo državne pomoči, dodelitev katere pomeni kršitev prava Skupnosti in katere nezdružljivost s skupnim trgom je bila ugotovljena z dokončno odločbo Komisije Evropskih skupnosti.

Podpisi